

Lõplikud poliitikasoovitused

Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega (REFORM/SC2021/066)

Raport on koostatud ICF, Praxis, Tallinna Ülikooli ja Civitta Eesti koostöös¹

August 2023

Soovitav viitamine: ICF, Praxis, Tallinna Ülikooli ja Civitta Eesti. (2023) *Lõplikud poliitikasoovitused (D8)*. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega (REFORM/SC2021/066).

Vastutuse piiramine

Esitatud arvamused kajastavad üksnes autorite seisukohti ega väljenda Euroopa Komisjoni ametlikku seisukohta kõnealusel teemal.

Raporti sisu kasutamisel tuleb sellele viidata.

¹ Raporti autorid: Elisabeth Kendrali, Eve Mägi ja Moonika Teppo (Praxis)

Sisukord

1	Sissejuhatus	1
2	Lõplikud poliitikasoovitused.....	2
2.1	Soovitused riigile.....	2
2.2	Soovitused kohalikele omavalitsustele	11
2.3	Soovitused mitteformaalõppe pakkujatele.....	15
2.4	Soovitused formaalõppe pakkujatel	18
3	Poliitikamuudatuse rakendamiseks vajalikud ressursid	23

1 Sissejuhatus

See aruanne on valminud 2021. aasta sügisest kuni 2023. aasta sügiseni kestva projekti „Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe loimimiseks formaalõppega“ osana. Projekti eesmärgiks on luua lahendus mitteformaalõppe (MFÕ) ja formaalõppe (FÕ) loimimiseks Eesti üld- ja kutsehariduses (7–19-aastased noored), arvestades kohalikku konteksti, sidusrühmade vajadusi ja rahvusvahelist praktikat.

Projekti raames uurisid selle elluviijad ICF, Mõttekoda Praxis, Civitta Eesti ja Tallinna Ülikool esmalt mitteformaal- ja formaalõppe loimingu praegust korraldust ja sellega seotud takistusi.² Seejärel analüüsisime teiste riikide mitteformaal- ja formaalõppe loimimise praktikaid ning vahetasime kogemusi loimimisega seotud algatuste eestvedajatega mujalt maailmast.³ Nende analüüside põhjal teostasime poliitikamuudatuse mõju eelhindamise.⁴ Eelhindamises tõime välja, et soovitud eesmärgi saavutamiseks tuleb süsteemselt toetada kolme eri tüüpi MFÕ ja FÕ loimimise lahendust:

1. Mitteformaalõppe arvestamine kohustusliku õppeaine või mooduli osana;
2. Mitteformaalõppe arvestamine valikõppeaine, -mooduli või -kursusena;
3. Mitteformaalõppe arvestamine vabaainena.

Nende kolme üksteist täiendava lahenduse elluviimiseks koostasime esialgsed poliitikasoovitused⁵, mille kallal asus tööle Haridus- ja Teadusministeeriumi, kohalike omavalitsuste (KOV), üldhariduskoolide, mitteformaalse õppe pakujate, lastevanemate ning õpilaste esindajatest koosnev töörühm. Töörühm koostas soovitude rakendamise täpsemad juhised ning täiendas neid pärast töörühmas valitud olulisimate tegevuste piloteerimist. **Projekti selle etapi eesmärgiks on täiendada esialgseid poliitikasoovitusi, võttes arvesse koosloome ja juhiste piloteerimise tulemusi⁶.**

² Murasov et al. (2022). Mitteformaal- ja formaalõppe loimimise praktikad Eestis. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe loimimiseks formaalõppega. <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>

³ ICF, Praxis, Tallinn University and Civitta Estonia. (2022) Analytical report on relevant examples of policy and practice from other countries. Supporting young people to succeed – building capacities to better integrate non-formal and formal learning (REFORM/SC2021/066). <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>

⁴ Murasov et al. (2022). Poliitikavalikute mõju eelhindamine. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe loimimiseks formaalõppega. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2023-07/REFORMSC2021066%20-%20D4%20Report_finalEE.pdf

⁵ Kendrali, E., Teppo, M. ja Mägi, E. (2022). Esialgsed poliitikasoovitused. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe loimimiseks formaalõppega. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2023-07/REFORMSC2021066%20-%20D5%20Report_finalEE.pdf

⁶ Schultz, A., Viks-Binsol, P. ja Kõks, K-L. (2023). Loimimise piloteerimise tulemused ja koosloome töögrupis koostatud juhised loimiseks vajalike poliitikasoovituste elluviimiseks. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe loimimiseks formaalõppega

2 Lõplikud poliitikasoovitused

Mitteformaalõppe ja formaalõppe süsteemse lõimimise poliitikamuudatuse toetamiseks toome selles peatükis välja lõplikud poliitikasoovitused koos juhistega nende rakendamiseks. Poliitikasoovitused lõime esialgu poliitikamuudatuse mõju eelhindamise põhjal. Selles aruandes täiendasime või ühendasime esialgseid poliitikasoovitusi ning täpsustasime soovitude sõnastust, arvestades koosloome töögrupi kolme kohtumise ja piloteerimise tulemusi. Lisaks toome iga soovituse juures välja selle soovituse rakendamiseks vajalikud sammud ehk juhised, mille põhjalikumad selgitused on leitavad projekti eelmise etapi koosloome töögrupi ja piloteerimise tulemusi kajastavast aruandest.⁷

2.1 Soovitused riigile

1. Välja töötada MFÕ ja FÕ lõimingu põhimõtted, juhendmaterjalid, toetusmeetmed ja tõsta laiemat avalikkuse teadlikkust MFÕ-FÕ lõimimisest

Esialgne poliitikasoovitus ⁸	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus ⁹
■ Välja töötada MFÕ ja FÕ lõimingu põhimõtted, juhendmaterjalid ja toetusmeetmed, mis võimaldavad ja toetavad kõigi kolme poliitikavaliku rakendamist ja võimestavad koostööd eri osapoolte vahel	Nii Eesti kui teiste riikide praktikate analüüsist ^{10,11} , ja koosloome töögrupi aruteludest ¹² järeldub, et MFÕ-FÕ lõimingu rakendamisel ja kõigile õpilastele kättesaadavaks tegemisel on peamiseks takistuseks süsteemsuse puudumine. Kuigi	MFÕ ja FÕ lõimimise ühtse süsteemi koordineerimist ja kommunikeerimist võib mõningal määral raskendada MFÕ valdkonna mitmekesisus: huviharidus põhineb õppekavadel, kuid noorsootöö mitte. Ka rahvusvaheliste praktikate näitel on	kõrge

⁷ Schultz, A., Viks-Binsol, P. ja Kõks, K-L. (2023). Lõimimise piloteerimise tulemused ja koosloome töögrupis koostatud juhised lõimiseks vajalike poliitikasoovitude elluviimiseks. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega

⁸ Siin ja edaspidi: esialgsed poliitikasoovitused on leitavad Kendrali, E., Teppo, M., ja Mägi, E. (2022). Esialgsed poliitikasoovitused. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2023-07/REFORMSC2021066%20-%20D5%20Report_finalEE.pdf

⁹ Soovitude rakendamise prioriteetsus MFÕ ja FÕ süsteemse lõimimise poliitikamuudatuse elluviimiseks. *Kõrge – (äärmiselt) vajalik poliitikamuudatuse täielikuks rakendamiseks, keskmine – aitab olulisel määral kaasa poliitikamuudatuse rakendamisele, madal – toetab mõningal määral poliitikamuudatuse rakendamist.*

¹⁰ Murasov et al. (2022). Mitteformaal- ja formaalõppe lõimimise praktikad Eestis. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega. <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>

¹¹ ICF, Praxis, Tallinn University and Civitta Estonia. (2022) Analytical report on relevant examples of policy and practice from other countries. Supporting young people to succeed – building capacities to better integrate non-formal and formal learning (REFORM/SC2021/066). <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>

¹² Schultz, A., Viks-Binsol, P. ja Kõks, K-L. (2023). Lõimimise piloteerimise tulemused ja koosloome töögrupis koostatud juhised lõimiseks vajalike poliitikasoovitude elluviimiseks. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega.

Esialgne poliitikasoovitus ⁸	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus ⁹
<ul style="list-style-type: none"> Koolitada lõimingu koordinaatoreid ning toetada nende omavahelist võrgustumist: infopäevade ja kovisioonide korraldamine, MFÕ ja FÕ eduka koostöö näidete kogumise jätkamine jne. 	<p>õigusaktid võimaldavad ka praegu MFÕ-FÕ lõimimist ning sellega mitmetes piirkondades juba edukalt tegeletakse, ei anna see kõigile lõimimise igapäevase korralduse eest vastutajatele piisavat selgust selle osas, kuidas lõimingut rakendada. Kõigil õpilastel üle Eesti pole võimalik MFÕs omandatud sarnastel alustel FÕs arvestatud saada.</p> <p>Soovituse rakendamise eeldusliku mõjuna ühtlustuvad lõimimise põhimõtted nii koolide vahel kui ka koolisiseselt, paraneb kõigi osapoolte (sh õpilaste ja lapsevanemate) teadlikkus MFÕ-FÕ lõimimise võimalustest ning võrdsustuvad õpilaste võimalused lõimingust kasu saada.</p>	<p>ühe MFÕ-FÕ lõimingu takistusena välja toodud kõigi MFÕ valdkonna osade omapära säilitamine.¹³</p> <p>Lahendus: Kuna huvihariduse ja FÕ põhinevad õppekavadel ning oluliseks lõimingu eeldusks on FÕ ja MFÕ õppekavade võrdlemine ning sarnastele alustele viimine, tuleb eraldi tähelepanu pöörata ka noorsootöö omapära säilitamisele ning selle ebavajaliku formaliseerimise vältimisele. Noorsootöö tegevustes omandatu FÕs arvestamise puhul on lõimingu koordinaatoril suurem roll koostöös õpilasega noorsootöö tegevuse eesmärkide, õpiväljundite ja FÕ õpiväljundite seostamisel.</p> <p>Lisaks võib takistuseks osutada ka Haridus- ja Teadusministeeriumi siseselt üldhariduse ja noortevaldkonna ebapiisav koostöö ja erinev motivatsioon FÕ-MFÕ lõimimist edendada¹⁴.</p> <p>Lahendus: Tuleks määrata FÕ-MFÕ lõimimise poliitikamuudatusele konkreetne vastutaja (vt ka Poliitikamuudatuse rakendamiseks vajalikud ressursid), kelle jaoks ka riikliku hariduspoliitika kujundajate seas arusaamade ühtlustamine keskseks ülesandeks saab.</p>	

¹³ ICF, Praxis, Tallinn University and Civitta Estonia. (2022) Analytical report on relevant examples of policy and practice from other countries. Supporting young people to succeed – building capacities to better integrate non-formal and formal learning (REFORM/SC2021/066). <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>

¹⁴ Lõplike poliitikasoovituste koosloomekohtumine Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajatega 12.06.2023.

Esialgne poliitikasoovitus ⁸	Põhjus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus ⁹
Juhised soovitude rakendamiseks¹⁵:			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Töötada välja lõimingu põhimõtteid ja korraldusvariante (arvestamine kohustusliku, vaba- või valikainena või selle osana) kajastavad juhendmaterjalid üldhariduskoolidele ja MFÕ pakkujatele 2. Defineerida lõimingu koordinaatorite roll juhendmaterjalides, koolitada lõimingu koordinaatoreid ning toetada nende omavahelist võrgustumist. 3. Selgitada laiemale avalikkusele MFÕ-FÕ lõimimise eesmärged, korraldust ning kasutegureid. 4. Määrata MFÕ õpiväljundite kirjeldamise viis ning koostada MFÕ ja FÕ õppe- ja ainekavade võrdlemise juhend 5. Luua toetusmeetmed, et toetada kohalikul tasandil MFÕ-FÕ lõimimiseks vajalikku FÕ ja MFÕ esindajate koostööd, nt eraldades vastavates taotlusvoorudes KOVidele toetusi MFÕ-FÕ koostöörühmade ja -ürituste korraldamiseks 			
2. Arendada FÕle ja MFÕle ühine hariduse digiregister			

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
<p>Luu FÕle ja MFÕle ühine hariduse digiregister, mis</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) annaks ülevaate õpilase õpiteekonnast nii FÕs kui MFÕs (portfoolio/hariduspassi funktsioon) 2) annaks ülevaate MFÕ pakkujate kvalifikatsioonidest, MFÕ sisust ja oodatavatest õpiväljunditest (haridus- ja noortevaldkonna registri funktsioon) 	<p>Ühtne õppimise ja hariduse infotaristu talletaks õpilaste jaoks nende õpiteekonna ning aitaks neil kogu elu vältel kasutada teavet oma pädevuste tõendamisel. Samuti võimaldaks digiregister kergesti saada ülevaate MFÕ pakkujate kvalifikatsioonidest ja tegevuste sisust. Ühtse digiregistri arendamise eeldusliku mõjuna muutub koolide jaoks MFÕ arvestamine lihtsamaks ja kiiremaks ning MFÕ pakkujad ei pea sama tegevuse kohta edastama infot iga õpilase MFÕ arvestamise taotluse jaoks eraldi. Võimalus saada ülevaade õpilase õpiteekonnast nii MFÕs ja FÕs aitab kaasa õpilastes ja lapsevanemates elukestva õppe mõtteviisi juurdumisele, paraneb eri keskkondades õpitu teadvustamine ja</p>	<p>Isikuandmete kaitsega seotud nõuete tõttu võib FÕ ja MFÕ vaheline infovahetus ühe õpilase kohta olla raskendatud.</p> <p>Lahendus: Selleks, et MFÕ-FÕ digiregistris näeksid õpilase õpiteekonda nii MFÕ kui FÕ esindajad ning samas oleks vajalikul määral kaitstud õpilaste isikuandmed, on vajalik eri osapooltele (MFÕ pakkuja, üldhariduskooli erinevad töötajad, lapsevanem või esindaja, õpilane) nähtavad registri vaated koostöös Andmekaitse Inspeksiooniga läbi analüüsida.</p>	kõrge

¹⁵ Siin ja edaspidi vt juhiste põhjalikumast selgitust - Schultz, A., Viks-Binsol, P. ja Kõks, K-L. (2023). Lõimimise piloteerimise tulemused ja koosloome töögruppis koostatud juhised lõimimiseks vajalike poliitikasoovituste elluviimiseks. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega.

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
	väärtustamine. Inimestel on võimalus (tulevastele) tööandjatele ja kõrgkoolidele kuvada standardiseeritud vormis ülevaadet eri keskkondades omandatud pädevustest.		

Juhised soovitusel rakendamiseks:

1. Luua digiregistris võimalus saada ülevaade õpilase õpiteekonnast nii FÕs kui MFÕs (porfolio/hariduspassi funktsioon)
2. Tagada digiregistris võimalus saada ülevaade MFÕ juhendajate ja õpetajate kvalifikatsioonidest, MFÕ sisust ja oodatavatest õpiväljunditest (haridus- ja noortevaldkonna registri funktsioon)
3. Tagada digiregistris kõigile osapooltele ligipääs FÕ ja MFÕ õppekavadele ühtses formaadis (vt ka soovitus nr 12 ja 13).
4. Tagada digiregistris (isikuandmete kaitsega arvestav) ligipääs nii riigile, FÕ ja MFÕ esindajatele, lapsevanemale kui ka õpilasele.
5. Analüüsida võimalusi huvihariduse tegevusi selgelt eri tasandite ja neile seatud juhendajate kvalifikatsiooninõuete järgi kategoriseerida¹⁶ ning kategoriseerimine ka digiregistris nähtavaks teha

3. Viia ellu muudatused õigusaktides, defineerides vabaaine mõiste ning maht kohustuslikus õppekavas ja lõimingu koordinaatori roll

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
Valmistada ette seadusemuudatus, mis võimaldab vabaainet arvestada kohustusliku õppekava osana	Praegu on vabaaine mõiste ja korraldus riiklikult reguleerimata ning selle definitsioon kooliti erinev. Soovitame riiklikul tasandil defineerida vabaaine eesmärk selliselt, et vabaaine on õpilasele võimalus oma huvide ja annete avastamiseks ja arendamiseks ka kohustuslike ainete välistes teemades/valdkondades ning näha riiklikus õppekavas vabaainetele ette teatud maht. Kui valikained võivad õpilasele sõltuvalt koolist või õppesuunast ka kohustuslikud olla, siis	Kui kohustuslikus õppekavas nähakse vabaainetele ette teatud maht ning osa õpilasi läbivad selle MFÕs, võivad sidusrühmades segadust või nõrdimust tekitada MFÕ ja FÕ läbiviijate erinevad kvalifikatsiooninõuded. Lahendus: MFÕ juhendajatelt ei tohiks koolis arvestatava vabaaine läbiviimiseks nõuda õpetajakutsele vastavat kvalifikatsiooni. Eeskujuks saab võtta kutseõppe, kus	kõrge

¹⁶ Vt nt tantsuhuvihariduse tasandite kontseptsiooni alates lk 6: https://tantsuharidus.ee/wp-content/uploads/2021/10/Tantsuhuvihariduse_pohimotted.pdf

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
	<p>vabaainete puhul võiks õpilasele jääda täielik vabadus sisustada ettenähtudvalikainete maht kas MFÕga või muude kooli poolt pakutavate valik- või vabaainetega.</p> <p>Kui õpilasi julgustatakse vabaainet läbima ka MFÕs ning koolid ei saa vabaainet kasutada kohustuslike õppeainete lisatundideks, saavad FÕ ja MFÕ lõimimisest suurema tõenäosusega kasu ka need õpilased, kes veel MFÕs ei osale. Lisaks toetab juba põhikooli õppekavas vabaainetele teatud mahu eraldamine õpilastel varases eas valikute tegemise harjutamist.</p> <p>Lõimingu koordinaatori rolli kooli või KOV tasandil väldib lisakoormust aineõpetajatele ning muudab lõimingu arusaadavaks kõigile kooli ja MFÕga seotud osapooltele (vt lähemalt soovitus 8 ja soovitus 14). Lõimingu koordinaatori rolli määratlemine PGSis sarnaselt haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija rollile annaks riigi poolt selge signaali lõimimise olulisuse ning mõistliku korralduse kohta koolides, ühtlustades õpilaste võimalusi FÕ-MFÕ lõimimise poliitikamuudatusest kasu saada.</p>	<p>õpetajakutseta praktikuid kaasatakse regulaarselt õppesse ning selleks on seadusandlik alus.</p> <p>Põhikooli õppekavas vabaainetele ruumi loomisega kaasneb oht, et pikenevad õpilaste päevad ning koolipäeva keskele jäävad tühimikud, mida kõik õpilased ei oska iseseisvalt otstarbekalt kasutada. Lahendus: MFÕ ja FÕ lõimimise juhistes võiks koolidele soovitada kooli poolt pakutud vaba- ja valikainete korraldamist päeva alguses või lõpus, mille tulemusena välditakse tunniplaanis tühimikke päeva keskel ning ka õpilastel, kes sisustavad vabaaine koolivälise MFÕga, on võimalik aega paremini kasutada.¹⁷</p>	

Juhised soovitus rakendamiseks:

¹⁷ Schultz, A., Viks-Binsol, P. ja Kõks, K-L. (2023). Lõimimise piloteerimise tulemused ja koosloome töögrupp koostatud juhised lõimiseks vajalike poliitikasoovitusete elluviimiseks. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega.

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
<ol style="list-style-type: none"> 1. Defineerida vabaaine mõiste riiklikul tasandil selliselt, et koolidel poleks võimalik kogu vabaaine mahtu kasutada täiendavaks põhiõppeainete tundideks, vaid et sellega suurendataks õpilaste võimalusi oma muid huvisid ja andeid avastada ning arendada. Õpilastele jääks vabadus täita õppekavas ettenähtud vabaainete maht MFÕ tegevustega või muude kooli pakutud valik- või vabaainetega. 2. Luua MFÕ kvaliteedinõuded (millised on MFÕle esitatavad nõuded, milline on eri tüüpi MFÕ läbivijate kvalifikatsioon), kuidas hinnatakse õpiväljundite saavutamist), mis annaks huvigruppidele kindluse ja selguse MFÕ kvaliteedi osas 3. Luua ka põhikooli riiklikusse õppekavasse vaba ruumi vabaainete mahu lisamisega 4. Võimaldada vabaaine hindamist mitmeeristavalt 5. Määratleda PGŠis lõimingu koordinaatori roll – isik, kelle ülesandeks on õpilaste eri keskkondades õpitu teadvustamise ja FÕs arvestamise toetamine, MFÕ ja FÕ lõimimise sujuva korralduse tagamine õpilaste, lapsevanemate, õpetajate ja MFÕ läbivijate vahel.. Lõimingu koordinaatori kontseptsiooni kohta vt lisaks soovitus 8. 			

4. Korraldada üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste töötajatele ning MFÕ juhendajatele ühiseid koolitusi MFÕ ja FÕ lõimimisest (sh lõimingu koordinaatorite koolitused).

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
<ol style="list-style-type: none"> 1. Korraldada koolidele koolitusi ja pakkuda juhendmaterjale, mis selgitavad, kuidas MFÕ arvestamisel õpitulemuste saavutamise hindamiseks kasutada enesehindamist. 2. Arendada noorsootöötajate/huvihariduse õpetajate digikompetentse nii esma- kui täiendkoolituses 	<p>Enamikust MFÕ-FÕ lõimimisega seotud teemadest on asjakohased nii MFÕ kui FÕ valdkonna töötajatele. Nt tuleks arusaamu ühtlustada ja kogemusi jagada õpilaste enesehindamise teemal, mis on praegu levinum noorsootöös, kuid vähem huvihariduses ja formaalõppes. Selle tulemusena on tagatud, et MFÕ arvestamisel kasutatavad enesehindamissüsteemid lähtuksid nüüdisaegsetest hariduspsühholoogilistest teadmistest ning MFÕ valdkonda ei formaliseeritaks liigselt MFÕs</p>	<p>Kuigi ühised koolitused nii MFÕ kui FÕ pakujatele ka laiemalt kui vaid MFÕ ja FÕ lõimimise teemal aitavad koostöö tõhustamisele kaasa, tuleb arvestada, et mõlemal valdkonnal on oma eripärad, meetodid ja probleemid, mis vajavad täiendusõppes suunatult tähelepanu ja ei pruugi olla asjakohased kõigile igapäevaselt õpilaste arengu ja toetamisega seotud töötajatele. Lahendus: Teatud koolitustegevused tuleks endiselt suunata eraldi üldhariduskoolide või kutseõppeasutuste õpetajatele ja/või kogu kooli töötajatele, huvihariduse õpetajatele või noorsootöötajatele.</p>	keskmine

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
	<p>omandatu FÕs arvestamise eesmärgil.¹⁸</p> <p>Lisaks on oluline nii FÕ kui MFÕ osapoolte digipädevuste arendamine, mis tagaks piisavad kompetentsid ka veebipõhiste tegevuste kujundamiseks ja läbiviimiseks. Seeläbi panustatakse ka äärealadel elavate õpilaste MFÕ võimaluste laiendamisse. Nii saavad FÕ õpikeskkonna läbi lõimimise mitmekesistamisest kasu kõik õpilased.</p> <p>Ühiste koolituste üldisena mõjuna võib eeldada MFÕ ja FÕ osapoolte vahel lõimimise teemal ühise inforuumi tekkimist ning koostöö tõhustumist läbi arusaamade ühtlustumise, sagedasemate kontaktide ning omavahelise usalduse toetamise.</p>		
Juhised soovitusel rakendamiseks:			
<ol style="list-style-type: none">1. Korraldada FÕ ja MFÕ osapooltele ühiseid koolitusi, mis selgitaks, kuidas MFÕ arvestamisel õpitulemuste saavutamise hindamiseks õpilaste enesehindamist toetada.2. Laiendada haridusjuhtidele/töötajatele mõeldud koolituste tingimusi nii, et ka huvihariduskoolide juhtide koolitusvõimalused laieneksid3. Jätkata koolitustegevusi nii FÕ kui MFÕ pakkujate digipädevuste arendamiseks			

5. Luua MFÕ ja FÕ süsteemse lõimimise poliitikamuudatuse seiresüsteem ning hinnata poliitikamuudatuse edukust.

¹⁸ Murasov et al. (2022). Poliitikavalikute mõju eelhindamine. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2023-07/REFORMSC2021066%20-%20D4%20Report_finalEE.pdf

Esiagne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
<p>Seirata ning hinnata FÕ ja MFÕ lõimimise poliitikamuudatuse edenemist ja edukust.</p>	<p>MFÕ ja FÕ lõimimise poliitikamuudatuse järjepidev seiramine on oluline, sest annab poliitikakujundajatele võimaluse poliitika rakendamisega seotud meetmeid ka rakendamisperioodi jooksul kohandada. See panustab seatud eesmärkide realiseerumisse ka juhul, kui esialgsed meetmed ei tundu soovitud tulemuste suunas viivat.</p> <p>Seiramise tulemusena on lõimingu süsteemne toetamine riiklikul tasandil piisavalt tundlik muutustele, st kohaneb vastavalt osapoolte tagasisidele ja muudele indikaatoritele. Lisaks tagavad seiramine ja hindamine poliitikakujundamise tõenduspõhisuse ja läbipaistvuse. Hindamine võimaldab tuvastada poliitikamuudatuse tugevusi, takistusi ja mõjukohti (või nende puudumist).</p>	<p>Õpilastega seotud andmete kogumiseks ei pruugi koolidel hetkel olla sobivaid andmekogumis- ja raporteerimissüsteeme, sest need loodaks MFÕ ja FÕ digiregistri (tõenäoliselt EHISe) arendustega. Seetõttu võib olla keeruline pakutud tulemusindikaatorite algtasemete mõõtmine. Alternatiivina saab kasutada läbilõikelisi esindusliku valimiga uuringuid lõimimise kogemuste ja hetkeolukorra teemal või lisada üleriigilisse üldhariduskoolide rahuloluküsitluse ankeetidesse lõimingu kvaliteeti ja praktikaid puudutava osa.</p>	<p>keskmine</p>

Juhised soovitusel rakendamiseks:

1. Panna paika tulemusindikaatorid, mis kajastaksid MFÕ ja FÕ lõimimise poliitikamuudatuse peamisi oodatavaid mõjukohti,¹⁹ ning korraldada nendega seotud andmekogumine. Tulemusindikaatorid võiksid kajastada järgnevaid lõimimise eeldatavaid mõjukohti:
 - muutused õpilaste nädalakoormuses (väheneb);
 - õpilaste üldpädevuste areng (kasvab);
 - õpilaste arv, kelle MFÕ tegevusi on FÕs arvestatud (kasvab);
 - õpetajate ja MFÕ juhendajate töökoormus (püsib sarnane praegusele)
 - kõigi osapoolte (õpilased, lapsevanemad, FÕ ja MFÕ töötajad) teadlikkus MFÕ ja FÕ lõimimise võimalustest (kasvab)
2. Teavitada kohalikke omavalitsusi andmete kogumisest ja edastamisest.

¹⁹ Murasov et al. (2022). Poliitikavalikute mõju eelhindamine. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2023-07/REFORMSC2021066%20-%20D4%20Report_finalEE.pdf

6. Toetada huvihariduse kutsesüsteemi arendamist ja jätkata noorsootöö kutsesüsteemi populariseerimist

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
<p>Toetada huvihariduse kutsesüsteemi arendamist ja jätkata noorsootöö kutsesüsteemi populariseerimist</p>	<p>Kutsesüsteemide arendamine on oluline, sest see toetab MFÕ kvaliteeti ja MFÕ valdkonna väliste osapoolte arusaama noortevaldkonna eriomastest tugevustest ja rollis ühiskonnas, mis aitab kaasa MFÕ ja FÕ süsteemsele lõimimisele. Lisaks noorsootöötajatele, treeneritele ja tantsuspetsialistidele ka huvihariduses laiemalt kutsesüsteemi arendamine loob huvihariduse õpetajatele eneseanalüüsi mudeli. Samuti võib see olla aluseks huvihariduse õpetajate riikliku palgatoetusega väärtustamisele samaväärselt FÕ õpetajatega²⁰</p> <p>Kutsesüsteemide arendamise ja populariseerimise oodatava mõjuna täiendavad noortevaldkonna töötajad end regulaarselt, paraneb teadlikkus noortevaldkonna rollist ja tugevustest noorte arengu toetamisel ning ka huvihariduses rakendub kutsesüsteemi standard. Selge kutsesüsteem aitab kaasa noortevaldkonna töötajate kompetentside väärtustamisele ühiskonnas laiemalt ning MFÕ ja FÕ osapoolte vahelisele usalduslikule ja</p>	<p>Huvihariduse kutsesüsteemi rakendamisel ei pruugi valdkonna töötajad siiski olla motiveeritud kutsesüsteemi taotlema. Lahendus: Probleemi võib aidata leevendada kvalifikatsiooni sidumine palgatasemega, huvihariduse ja üldhariduskoolide õpetajate palgatasemete võrdsustamine või muud meetmed.</p>	<p>keskmine</p>

²⁰ Schultz, A., Viks-Binsol, P. ja Kõks, K-L. (2023). Lõimimise piloteerimise tulemused ja koosloome töögrupp koostatud juhised lõimiseks vajalike poliitikasoovitude elluviimiseks. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega.

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
	tihedale koostööle, mis hoogustab MFÕ-FÕ lõimingu.		
Juhised soovitus rakendamiseks:			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Jätkata olemasolevate huvihariduse ja noorsootöö kutsete (nt noorsootöötaja, treener, tantsuspetsialist) kutsesüsteemide populariseerimist 2. Toetada huvihariduse õpetaja kutsesüsteemi loomist 3. Koos noortevaldkonna kutsete populariseerimise ja arendamisega luua selgus noortevaldkonna mõistetes, otsides lahendusi huvihariduse kahe eri valdkonna (noorsootöö ja hariduse) vahel paiknemisele 4. Muuta täiend- ja ümberõppes osalemise tingimusi, et võimaldada ka huvihariduse õpetajatel ja noorsootöötajatel täiend- ja ümberõppes osalemist 5. Tagada riiklik palgatoetus noortevaldkonna töötajatele 			

2.2 Soovitused kohalikele omavalitsustele

7. Seada MFÕ lõimimine FÕga kohaliku omavalitsuse jaoks prioriteediks haridus- ja noortevaldkonna arengukavades, tagades ressursid, asjatundlik koordineerimine ning analüüsid MFÕ-FÕ lõimimise edenemist oma haldusalas.

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
<ul style="list-style-type: none"> ■ Seada MFÕ lõimimine FÕga kohaliku omavalitsuse jaoks prioriteediks haridus- ja noortevaldkonna arengukavades, seirates ja analüüsid sealjuures lõimimise edenemist ja edukust ■ Tegeleda MFÕ kvaliteedi järjepideva seire ning kohaliku tasandi FÕ ja MFÕ lõimimise poliitikamuudatuste mõju hindamisega 	<p>Edukad ning terviklikumad MFÕ ja FÕ lõimimispraktikad nii Eestis kui teistes riikides viitavad asjatundliku kohaliku tasandi koordineerimise olulisusele.²¹²²</p> <p>Kui arengukavas on sihid seatud, on lõimingu toetamine süsteemsem ja järjepidevam ega sõltu niivõrd üksikute inimeste hoiakutest ja motivatsioonist. Eesmärkide seadmine koostöös kogukonnaga loob KOVis MFÕ ja FÕ lõimimise süsteemi, mis vastab</p>	<p>Väiksemate KOVide puhul, kus haridus- ja noortevaldkonnale keskenduvad kogu osakonna asemel üksikud ametnikud, võib MFÕ-FÕ lõimimisega seoses olla keeruline teisi otsustajaid inspireerida ja motiveerida lõimingu prioriteediks seadma, eriti vähete ressursside tingimustes. Ressursipuuduse tõttu võib piirkonnas olla ka väiksem valik MFÕ võimalusi. Lahendus: Protsessi käimalükkamist ning pikaajaliste plaanide visandamist</p>	<p>kõrge</p>

²¹ Murasov et al. (2022). Mitteformaal- ja formaalõppe lõimimise praktikad Eestis. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega. <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>

²² ICF, Praxis, Tallinn University and Civitta Estonia. (2022). Analytical report on relevant examples of policy and practice from other countries. Supporting young people to succeed – building capacities to better integrate non-formal and formal learning (REFORM/SC2021/066). <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
	piirkonnas eri sihtrühmade vajadustele ja võimalustele ning kohaneb ja areneb tänu järjepidevale suhtlusele kogukonnaga.	võib toetada teistes KOVides juba toimivate MFÕ-FÕ lõimingu süsteemidega tutvumine. Lisaks võib ka MFÕ võimaluste laiendamiseks teha koostööd teiste KOVidega.	

Juhised soovitusel rakendamiseks:

1. Kirjutada FÕ-MFÕ lõimingu sisse KOVi arengukavadesse ning tagada lõimingu rakendustegevusteks ressursid (raha, aeg, plaan, inimesed, oskused, teadmised)
2. Võimaldada KOVi haridus- ja noortevaldkonna spetsialistidel FÕ-MFÕ lõimingu koolitustel, infopäevadel vm lõimingu poliitikamuudatuse toetamisega seotud üritustel osalemist ning võtta osa heade praktikate jagamisest KOVide vahel
3. Tegeleda oma haldusalas nii FÕ kui MFÕ kvaliteedi arendamisega
4. Koguda ja edastada riigile andmeid vastavalt riiklikule MFÕ-FÕ lõimimise poliitikamuudatuse seiresüsteemile
5. Kaasata kogukonda KOVi MFÕ-FÕ lõimingu täpsema korralduse väljatöötamisse ning koguda eri osapooltelt (õpilased, lapsevanemad, MFÕ, FÕ) tagasisidet FÕ-MFÕ lõimingu edenemise kohta, kohandades kohaliku tasandi poliitika vastavalt kogukonna vajadustele (vt ka soovitus 7, juhis

8. Luua ja rahastada lõimingu koordinaatori rolli või eraldi ametikohta koolides või KOVis.

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
Rahastada lõimingu koordinaatori rolli või eraldi ametikohta koolis	Praegu pole lõimimine koolides süsteemne ning koolitöötajate hoiakud MFÕ suhtes on väga erinevad, mis mõjutab õpilaste võimalusi taotleda MFÕs omandatu FÕs arvestamist. Samuti on lapsevanemate ja õpilaste seas kohati madal teadlikkus MFÕ-FÕ lõimimise võimalusest ²³ Lõimingu koordinaatori rolli määramisega KOVis ja/või koolis paraneb teadlikkuse MFÕ lõimimise võimalusest ja kasudest eri osapoolte seas, lõimingu on arusaadav ja kättesaadav rohkematele õpilastele. Lõimingu koordinaatori rolli	Rahaliste võimaluste puudumine võib raskendada lõimingu koordinaatori ametikoha loomist. Lahendus: Väiksemates omavalitsustes on võimalik võtta tööle koordinaator osalise koormusega, jagada koordinaatori koormust mitme üldhariduskooli vahel või jaotada kooli siseselt koordinaatori tööülesanded ära olemasolevate töötajate vahel. Võimaliku toetusmeetmena näevad sihtrühmad ka riiklikku rahastust (nt lõiminguga seotud taotlusvoorud KOVidele), mille toel oleks võimalik	kõrge

²³ Murasov et al. (2022). Mitteformaal- ja formaalõppe lõimimise praktikad Eestis. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega. <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
	<p>määramine väldib lisakoormust aineõpetajatele. Lisaks võib paranenud teadlikkuse tõttu jõuda rohkem õpilasi MFÕsse, mille tulemusena mitmekesistub suurema hulga õpilaste õpikogemus, arenevad üldpädevused ja aine- ning huvialased pädevused.</p>	<p>lõimingu koordinaatorite töö käima lükata.</p>	
<p>Juhised soovitus rakendamiseks:</p>			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Kaardistada piirkonna koolide, MFÕ pakkujate, õpilaste ja lapsevanemate võimalused ja vajadused seoses FÕ-MFÕ lõimimise toega 2. Lähtudes riiklikest suunistest MFÕ-FÕ lõimimise kohta, analüüsida lõimingu koordinaatori(te) eeldatavat koormust ning töötada välja koordinaatori(te) täpsem roll antud KOVis- kas koordinaatori ametikoht on KOVi all ning kõigile koolidele ühine või on igal koolil vaja majasisest koordinaatorit? 3. Tuua lõimingu koordineerimise süsteem ja strateegiad KOVi arengu- ja rahastuskavades välja, et tagada selle jätkusuutlikkus (vt ka soovitus nr 7) 			

9. Vedada eest MFÕ pakkujate ja koolide võrgustikukohtumisi.

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
<p>Kaardistada piirkonna MFÕ võimalused ning vedada eest MFÕ pakkujate ja koolide võrgustikukohtumisi</p>	<p>Senised süsteemsemad MFÕ-FÕ lõimimise praktikad viitavad MFÕ ja FÕ osapoolte ühiste kohtumiste kesksele rollile sujuva lõimingu süsteemi käimalükkamisel.²⁴</p> <p>Kohaliku tasandi MFÕ ja FÕ esindajate võrgustumise koordineerimiseks on KOVil oluline saada ülevaade piirkonna MFÕ pakkujatest. Võrgustumine toetab omavahelise usalduse loomist, FÕ-MFÕ lõimingu ühise arusaama teket ning sujuvat lõimiskorraldust.</p>	<p>Osapoolte motivatsioon FÕ-MFÕ lõimimise teemalistes aruteludel osaleda võib erineda. Samuti ei pruugi haridustöötajatele harjumuspärased kohtumisformaadid ja kohad olla atraktiivsed nt õpilastele või lapsevanematele. Lahendus: Seepärast on oluline läbi mõelda ning pakkuda erisuguseid osalus- ja informeerimisvõimalusi: näost-näku kohtumised, aruteluringid muude suuremate kohalike sündmuste</p>	<p>kõrge</p>

²⁴ Ibid.

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
	Oodatava mõjuna MFÕ ja FÕ lõimimisega seotud arusaamad ühtlustuvad, koolides kasvab usaldus MFÕ vastu ja paremad kontaktid MFÕ juhendajate ja FÕ õpetajate vahel hoogustavad ka koostöös pakutavate valikainete loomist.	raames, kohalik trükimeedia, kohaliku kogukonna sotsiaalmeedia.	

Juhised soovitus rakendamiseks:

1. Oluline eeldus: luua KOVi tasandil lõimingu koordinaatori roll (vt ka soovitus nr 8)
2. Korraldada regulaarseid kohtumisi FÕ ja MFÕ osapoolte vahel, panustades osapoolte vahelise koostöö arendamisse
3. Kaardistada piirkonna MFÕ võimalused
4. Analüüsida KOVi piirkonna noorte huvisid ja rahulolu seoses MFÕga
5. Luua ülevaade KOVi ressursidest, mis võimaldavad FÕ ja MFÕ vahel ristkasutust (ruumid, tehnika, vahendid)
6. Teha koostööd kogukonnaga, kaasates FÕ-MFÕ lõimingu teemalistesse aruteludesse ka lapsevanemaid ja õpilasi (vt ka soovitus 7).

10. Analüüsida ning soodustada noorte MFÕs osalemist, mh pöörates tähelepanu vähemate võimalustega noorte MFÕs osalemise võimalustele.

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
Mitmekesistada MFÕ võimalusi omavalitsuses ning tagada toetusmeetmed (nt osalustasu katmine, sobiv transpordikorraldus), mis parandaksid eri piirkondadest ja eri sotsiaalmajandusliku taustaga õpilaste ligipääsu MFÕle	Nii kohustusliku kui ka valik- või vabaainena MFÕ arvestamise eelduseks on õpilaste osalus MFÕs, mida mõjutavad nende teadlikkus, motivatsioon ja võimalused ning toetavad mitmekülgne ja kvaliteetne valik õpilastele kättesaadavaid ja ligipääsetavaid MFÕ võimalusi. Hetkel ei ole ligipääs mitmekesistele MFÕ tegevustele kõigis Eesti piirkondades ühtlane. ²⁵	Väiksematel KOVIDel on keerulisem pakkuda mitmekesiseid ja ligipääsetavaid MFÕ võimalusi kõikidele õpilastele. Samuti võib piirkonnas puududa noorte huvide või nt ka erivajadustega arvestav huvitegevus. Lahendus: Juhul kui omavalitsusel endal ei ole võimalik teatud teenuseid oma noortele pakkuda, saab koostööd teha naabervaldade või -linnadega,	keskmine

²⁵ Ibid.

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
	Soovituse rakendamise oodatava mõjuna realiseeruvad MFÕ-FÕ süsteemse lõimimise kasud võrdsemalt kõigi õpilaste jaoks.	toetades noori vajadusel transpordi korraldamisega.	

Juhised soovituse rakendamiseks:

1. Analüüsida osalust KOVi MFÕs, et saada ülevaade kohalikus omavalitsuses MFÕst kõrvalejäänud noortest ja MFÕs osalemise erinevatest takistustest
2. Lahendada transpordiga seonduvad probleemid MFÕ teenuste kasutamisel (transporditoetused, sõidugraafikute muudatused)
3. Tagada kohaliku omavalitsuse poolne rahastus huvihariduse ja- tegevuse osalustasude (osaliseks) katmiseks

2.3 Soovitused mitteformaalõppe pakkujatele²⁶

11. Osaleda MFÕ õpiväljundite kirjeldamises ning FÕ ja MFÕ õppekavade võrdlemise juhiste väljatöötamises.

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
Sõnastada selgelt MFÕ tegevuste õpiväljundid, pöörates erilist tähelepanu üldpädevuste arengule (nt huvihariduses, õppekavades).	Haridussüsteemi eri osapooled tajuvad huvihariduse olulist rolli üldpädevuste arendamisel, kuid toimivaks lõiminguks on vaja parandada selgust MFÕ sisu ja õpiväljundite osas, et neid oleks võimalik võrrelda FÕ õpiväljunditega. ²⁷ MFÕ õpiväljundite selgemal sõnastamisel on MFÕ õpiväljundeid kergem võrrelda FÕ õpiväljunditega, mille tulemusel lihtsustub MFÕ arvestamise protsess koolides.	Tänases õigusruumis ja süsteemis on võimalik ilma suuri seadusandlikke või tehnilisi muudatusi tegemata, FÕ ja MFÕ õppekavade sisu ning õpiväljundeid võrrelda ja omavahel lõimida. ²⁸ Samas esineb rida praktilisi takistusi, mis teevad selle osapoolte jaoks keeruliseks ja aeganõudvaks: FÕ ja MFÕ õppekavade erinev ülesehitus, MFÕ õpiväljundid jaotuvad erinevate FÕ ainekavade vahel ja/või katab MFÕ	kõrge

²⁶ Nagu ka teiste osapoolte (riik, KOV, FÕ) puhul, on soovitused suunatud organisatsiooni tasandile ehk siin: huvikoolidele, huvitegevuse ja noorsootööga tegelevatele asutustele ja organisatsioonidele

²⁷ Murasov et al., (2022). Mitteformaal- ja formaalõppe lõimimise praktikad Eestis. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega. <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>

²⁸ Schultz, A., Viks-Binsol, P. ja Kõks, K-L. (2023). Lõimimise piloteerimise tulemused ja koosloome töögrupp koostatud juhised lõimiseks vajalike poliitikasoovituste elluviimiseks. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega.

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
	<p>Seepärast on MFÕ pakkujatel oluline osaleda FÕ ja MFÕ õppekavade võrdlemise juhiste väljatöötamises (veab eest riik, vt soovitus 1 □ juhis 3).</p>	<p>mitme kooliastme FÕ õpiväljundeid. Lisaks kasutatakse FÕ ja MFÕ õppekavades mõisteid ja sõnastusi erinevalt.²⁹</p> <p>Lahendus: Mitmed kohalikud omavalitsused on oma piirkonna üldhariduskoolide ja MFÕ pakkujatega juba õppekavade võrdlemise protsessi läbi teinud - nende kogemustest on teistel võimalik MFÕ õpiväljundite kirjeldamisel ning FÕ-MFÕ õppekavade võrdlemisel õppida. Lisaks võib protsessi lihtsustada õppekava infoveebi³⁰ kasutamine.</p>	

Juhised soovitus rakendamiseks:

1. Uuendada ja luua selged ja ühtselt süsteemist lähtuvad MFÕ õppekavad, kus on selgelt sõnastatud tegevuste õpiväljundid ning pööratud tähelepanu üldpädevuste arengule.
2. Panustada riiklike MFÕ kvaliteedinõuete loomisesse (vt ka soovitus nr 3)
3. Osaleda kohaliku tasandi FÕ-MFÕ lõimimise võrgustikukohtumistel, kus on võimalik koos FÕ esindajatega üksteise tegevustega paremini tutvuda, võimalikke uusi MFÕ-FÕ õpiväljundite kattuvusi tuvastada ja tegevuste eesmärke ning väljundeid võrrelda

12. Panustada noortevaldkonna tegevuste (noorsootöö, huviharidus, huvitegevus) kvaliteedi arendamisse, mh toetades noortevaldkonna töötajaid noorsootöötaja ja huvihariduse kutsete omandamisel.

²⁹ Ibid.

³⁰ <https://oppekava.ee/>

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
<p>Toetada töötajaid noorsootõtaja kutse omandamisel (teave, koolitustel osalemise võimaldamine, palgasüsteemi sidumine kutsega)</p>	<p>Usaldus MFÕ kvaliteedi suhtes on MFÕ-FÕ lõimingu võtmetähtsusega. MFÕ kvaliteedi arendamisega tuleb tegeleda eri tasanditel (vt ka soovitus 6 ja 7), kuid MFÕd pakkuvatel asutustel/organisatsioonidel on selles samuti oluline roll.</p> <p>Hetkel puudub ühtne arusaam MFÕ kvaliteedinõuetest – mitmed KOVid küll kasutavad ühtset noorsootöö kvaliteedi hindamismudelit,³¹ kuid huvihariduse kvaliteedinõuetes pole kokku lepitud. MFÕ kvaliteeti tajutakse ebaühtlasena, mis mõjutab valdkonna väärtustamist ühiskonnas üldiselt ning raskendab FÕ ja MFÕ osapoolte vahelist sujuvat usalduslikku koostööd, mis on vajalik MFÕ-FÕ süsteemseks lõiminguks.³²</p> <p>Kui MFÕd pakuvad organisatsioonid väärtustavad töötajate erialast kvalifikatsiooni ning toetavad enesetäiendamist (nt tööstajast koolitustel osalemise võimaldamine,), püsivad töötajate kompetentsid</p>	<p>Noortevaldkonna töötajate teadlikku ja süsteemset enesetäiendamist takistavad nii vähene teadlikkus karjäärivõimalustest valdkonnas, madal palk sõltumata kvalifikatsioonist (sagedased töövahetuskavatsused, keerulisem töökorraldus mitmel töökohal töötamise tõttu), ning huvihariduse õpetajatel ka kahe valdkonna (noorsootöö ja haridus) vahel paiknemine.³³</p> <p>Lahendus: Neid probleeme leevendaks (riigi eestvedamisel loodud, vt soovitus 6) mõistete selgus noortevaldkonnas ning huvihariduse õpetajate kutsesüsteemi loomine (soovitus 6). Lisaks laiendaks huvihariduse õpetajate professionaalse arengu võimalusi huvihariduse õpetajatele FÕ õpetajate täiend- ja ümberõppele ligipääsu võimaldamine.³⁴ Seega ei sõltu noortevaldkonna töötajate professionaalne areng ja üldine MFÕ kvaliteediarendus vaid MFÕd pakkuvatest organisatsioonidest/asutustest.</p>	<p>keskmine</p>

³¹ Vt <https://harno.ee/noorsootoo-kvaliteedi-hindamismudel>

³² Murasov et al., (2022). Mitteformaal- ja formaalõppe lõimimise praktikad Eestis. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega. <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>

³³ Kivistik, K., Käger, M., Pesti, M., Juuse, L., Toomik, K. ja Aavik, A.-L. (2023). Eesti noortevaldkonna töötajaskonna töötingimused. Balti Uuringute Instituut. DOI: 10.23657/wta2-4a85.

³⁴ Schultz, A., Viks-Binsol, P. ja Kõks, K.-L. (2023). Lõimimise piloteerimise tulemused ja koosloome töögrupis koostatud juhised lõimiseks vajalike poliitikasoovituste elluviimiseks. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega

Esiagne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
	ajakohased ning ühtlustub MFÕ kvaliteet.	Koostööd olemasolevate kutseüsteemide populariseerimiseks ja kvalifikatsiooni omandamise toetamiseks peaksid tegema nii riik, KOVid, muud noortevaldkonna organisatsioonid ja tööandjad, kutseandjad ja valdkonna kutseorganisatsioonid. ³⁵	

Juhised soovitusel rakendamiseks:

1. **Osaleda huvihariduse õpetaja kutsestandardi väljatöötamise protsessis**
2. **Tagada noorsootöötajatele, huvihariduse ja huvitegevuse läbiviijatele tööajast koolitustel osalemise võimalused (asendustöötajate leidmine, kulude katmine, professionaalset arengut väärtustava kultuuri loomine organisatsioonis)**
3. **Osaleda aktiivselt MFÕ ja FÕ esindajatele loodud õpi- ja suhtlusruumides**
4. **Võtta osa ning toetada oma töötajate aktiivset osalemist noorsootöö ja huvihariduse mõistete/piiridega seotud probleemide aruteludest (meediasuhtlus, osalusprotsessid poliitikakujundamises)**

2.4 Soovitused formaalõppe pakkujatel

13. Üldhariduskooli õppekavas sätestada õppeainete MFÕs läbimise ja arvestamise põhimõtted ning korraldus

³⁵ Ibid.

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
<p>1. Üldhariduskoolide õppekavas sätestada kohustuslike-, valik- ja vabaainete MFÕs läbimise ja arvestamise põhimõtted ning korraldus</p> <p>2. Kirjeldada kooli õppekavas õpiväljundid avaramalt ja valdkonnapõhiselt</p>	<p>Praegune praktika MFÕ arvestamisel on sageli koolisisestelt eri õpilaste jaoks erinev, mistõttu pole lõiming õpilastele samadel tingimustel kättesaadav. MFÕ on märkamata ja tunnustamata, mis vähendab õpilaste motivatsiooni MFÕs osaleda.³⁶ Lisaks näitavad teiste riikide kogemused FÕ ja MFÕ lõimimisel, et liiga kitsalt või detailselt kirjeldatud õpiväljundid ning jäik õppekava on lõimimise oluliseks takistuseks.³⁷ Kooli õppekava õpiväljundite avaram käsitlemine ja võimalus aine-, valdkonna- ja/või väljundipõhiseks arvestamiseks leevendab erinevate huvidega õpilaste MFÕs läbitu FÕs arvestamise väljakutset.</p> <p>Kui MFÕs omandatu tunnustamine ja arvestamine on süsteemne ning õpetajatele, õpilastele ja MFÕ pakkujatele senisest paremini arusaadav, siis eelduslikult hoogustub MFÕ arvestamise taotlemine ning seeläbi leeveneb õpilaste üldine nõudlakoormus. MFÕ väärtustamine</p>	<p>Kuigi FÕ ja MFÕ pakkujatel võivad olla samad eesmärgid ja isegi samad meetodid, siis FÕ osapoolte madal teadlikkus MFÕ valdkonnas toimuvast, MFÕ ebaühtlane kvaliteet ja sellega seotud usaldamatus võivad pärssida sujuvat koostööd ning koolitöötajate motivatsiooni lõimimisega tegeleda.⁴⁰</p> <p>Lahendus: KOVi ja/või kooli tasandil lõimingu koordinaatori määramine toetab eri osapoolte vahelist koostööd ning lõimingu korraldusest kõigi osapoolte teavitamist (vt lähemalt soovitus 14).</p> <p>Kui MFÕs omandatud õpiväljundeid hinnatakse FÕs arvestamisel kooli (numbrilise) hindamiskorralduse järgi, tekiks risk kaotada MFÕle eriomane iseloom (vabatahtlikkus, osalejate sisemine motivatsioon, spontaansus ja määramatus).^{41,42} Lahendus: MFÕ arvestamisel enesehindamise kasutamine aitab kaasa MFÕ eriomasuse säilitamisele ning arendab õpilaste üldpädevusi, kuid kõik</p>	<p>kõrge</p>

³⁶ Murasov et al., (2022). Mitteformaal- ja formaalõppe lõimimise praktikad Eestis. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega. <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>

³⁷ ICF, Praxis, Tallinn University and Civitta Estonia. (2022) Analytical report on relevant examples of policy and practice from other countries. Supporting young people to succeed – building capacities to better integrate non-formal and formal learning (REFORM/SC2021/066). <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>

⁴⁰ Schultz, A., Viks-Binsol, P. ja Kõks, K-L. (2023). Lõimimise piloteerimise tulemused ja koosloome töögruppis koostatud juhised lõimiseks vajalike poliitikasoovitude elluviimiseks. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega

⁴¹ ICF, Praxis, Tallinn University and Civitta Estonia. (2022) Analytical report on relevant examples of policy and practice from other countries. Supporting young people to succeed – building capacities to better integrate non-formal and formal learning (REFORM/SC2021/066). <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>

⁴² Põlda, H., Reinsalu, R., & Karu, K. (2021). Mitteformaalõppe praktikute keelekasutuses. Emakeele Seltsi Aastaraamat.DOI: 10.3176/esa66.10.

Esialgne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
	<p>suurendab ka õpilaste MFÕs osalemise motivatsiooni.³⁸ Läbimõeldud ning hariduspsühholoogilistest teadmistest lähtuv enesehindamissüsteem toetab õpilaste üldpädevuste arengut, säilitades samal ajal MFÕ, eriti noorsootöö ja huvihariduse kui õpikeskkonna paindlikkuse.</p> <p>Süsteemne lähenemine põhimõtetes ja korralduses loob olukorra, kus üldhariduse kooli tasandil saab juhendada riiklikust lõimimise raamistikust, kuid koolide endi ülesandeks jääb kokku leppida täpsed reeglid ja toimetamisloogika, kuidas antud kooli kontekstis ja kogukonda arvestades arvestatakse õpilase MFÕs läbitut.³⁹</p> <p>Kuivõrd MFÕ ja FÕ süsteemne lõiming on võrdlemisi uus protsess kõikide osapoolte jaoks, siis vajab see teadlikku protsessijuhtimist, olukorra kaardistust, seiret ja hindamist nii kooli, kohaliku omavalitsuse kui riigi tasandil, et lõimingu korraldust eri tasanditel</p>	<p>enesehindamise korraldused pole õpilastele samaväärsete positiivsete mõjudega.⁴³ Seepärast tuleks kooli õppekorralduses õpilaste enesehindamise süsteemi loomisel lähtuda riiklikest juhistest (vt soovitus 4).</p> <p>Õpilaste erinevate huvialade ning MFÕ eri vormidega (nt rahvusvahelised noorteprojektid, laagrid, projektipõhine huvitegevus) arvestamine MFÕ-FÕ lõimimise korralduse täpsustamisel koolis võib osutuda keeruliseks, võrreldes nt huvihariduse arvestamise korraldusega.</p> <p>Lahendus: Avaramalt, mitte liiga detailselt või vaid ainepõhiselt kirjeldatud õpiväljundid annavad suurema vabaduse MFÕs omandatu arvestamiseks. Niisuguse lähenemise kaudu paranevad õpilaste võimalused MFÕ omandatut arvestada. MFÕ arvestamine võib olla ainepõhine, valdkonnapõhine ja/või väljundipõhine.⁴⁴</p>	

³⁸ Ibid.

³⁹ Schultz, A., Viks-Binsol, P. ja Kõks, K-L. (2023). Lõimimise piloteerimise tulemused ja koosloome töögrupis koostatud juhised lõimiseks vajalike poliitikasoovitude elluviimiseks. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega

⁴³ Andrade, H. L. (2019). A Critical Review of Research on Student Self-Assessment. Frontiers in Education, 4, 87. <https://doi.org/10.3389/feduc.2019.00087>

⁴⁴ Schultz, A., Viks-Binsol, P. ja Kõks, K-L. (2023). Lõimimise piloteerimise tulemused ja koosloome töögrupis koostatud juhised lõimiseks vajalike poliitikasoovitude elluviimiseks. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega

Esiagne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
	vajadusel kohandada (vt ka soovitusi 5 ja 7).		
Juhised soovitusel rakendamiseks:			
<ol style="list-style-type: none"> 3. Juhinduda MFÕs õpitu arvestamisel riigi poolt väljatöötatud lõimingu põhimõtetest ja juhistest 4. Kujundada MFÕ arvestamiseks FÕs enesehindamise korraldus ja tööriistad, mis lähtuvad nii üldisest lõimingu põhimõtetest kui ka kooli ja/või piirkonna eripärast 5. Käsitleda kooli õppekavades õpiväljundeid avaramalt ja valdkonnapõhiselt 6. Kasutada MFÕ arvestamisel mitteeristavat hindamist 7. Pöörata tähelepanu õpilaste ja lapsevanemate informeerimisele MFÕ-FÕ lõimimise võimalustest ning sellest, kuidas lapsevanem saab õpilast lõimingu protsessis, sh omandatu enesehindamisel ja arvestamisel toetada 8. Õpilastele tuleb jätta võimalus MFÕs omandatud ka FÕ õppekava osana mitte arvestada ning FÕ õppekava õpiväljundite MFÕs omandamise korral siiski ka üldhariduskooli või kutseõppeasutuse vastavas ainetunnis või -kursusel osaleda. 			

14. Tõhustada lõimingu koolisest koordineerimist, määrates lõimingu koordinaator koolis või tehes koostööd KOVi lõimingu koordinaatoriga

Esiagne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
Tõhustada lõimingu koolisest koordineerimist - määrata lõimingu koordinaator	<p>Selge rollijaotus koolis ning vastava ettevalmistuse (nt koolituse) läbinud koolitöötaja määramine kooli lõimingu koordinaatoriks väldib aineõpetajate (kellest suurt osa MFÕ tulemuste arvestamine samuti puudutab) ülekoormamist ning õpetajate erinevatest lõimimisega seonduvatest hoiakutest ja teadmistest tulenevat ebavõrdsust õpilaste vahel, mis iseloomustab praegust olukorda, kus kooliti ja ka koolisiseselt pole lõimimine süsteemne.</p> <p>Lisaks toetab süsteemset lõimingu läbiviimist lapsevanemate lõimimise põhimõtetest</p>	Lõimingu koordinaatori rolli sisseseadmiseks ja täitmiseks kulub (eriti protsessi juurutamisel) arvestatav tööaeg ning suuremate koolide puhul esineb oht, et õpilasekeskselt lõimingu lähenedes kasvab töökoormus ühe ametikoha jaoks liiga suureks. Ka vastupidine olukord on võimalik – väiksemates koolides ei pruugi uue ametikoha loomiseks koordinaatorile piisava koormusega	kõrge

Esiagne poliitikasoovitus	Põhjendus ja oodatav mõju	Võimalikud takistused ja lahendused	Prioriteetsus
	<p>informeerimine⁴⁵ ja nende protsessi kaasamine.</p> <p>Lõimingu koordineerimise ülesannete ja rollijaotuse määratlemisega – kas lõimingu koordinaatori ametikoht on KOVis mitmele koolile ühine või ühes koolis eraldi ametikohana – tekib olukord, kus kooliseselt on eri osapooltel lõimingust selge arusaam: mõistetakse, milliste põhimõtete alusel MFÕs omandatud koolis arvestatakse ja missugused sammud tuleb eri osapooltel selleks ette võtta ning kuidas MFÕ-FÕ lõiming õpilaskeskses lähenemises oluline on.</p>	<p>tööd või ka uue inimese palkamiseks üldse ressursse olla.⁴⁶</p> <p>Lahendus: Kooli lõimingu koordinaatori ülesannete ja töömahu arvestamisel (lähtuvalt riigi poolt välja töötatud lõimingu põhimõtetest, vt soovitus nr 1 ja nr 2) tuleb silmas pidada kooli ja kogukonna vajadusi, õpilaste arvu ning kuivõrd selline roll eeldab täiskoormust või on võimalik tööülesandeid olemasoleva personali vahel ümber jaotada. Koordinaatori töömahu mõistlikuna hoidmist toetavad ka lõimimisega seotud standardiseeritud tegevused nii riigi, KOVi kui kooli tasandil, sh täiendatud funktsioonid digiregistris (vt soovitus nr 2).⁴⁷</p>	
Juhised soovitus rakendamiseks:			
<ol style="list-style-type: none"> Sõltumata sellest, kas koolis on majasisene lõimingu koordinaator või tegutseb KOVis mitmele koolile ühine lõimingu koordinaator, tuleb kokku leppida lõimingu koordinaatori rollis, ülesannetes ja vastutuses, lähtudes riigi poolt välja töötatud lõimingu põhimõtetest ja juhistest (vt soovitus 1 ja 8). Võtta aktiivselt osa riigi poolt juhitud lõimingu põhimõtete ja juhiste loomise protsessist Lõimingu koordinaatori eestvedamisel kasutada koolis juba olemasolevaid tööriistu ja protsesse (nt arenguveestlust) õpilaste huvide ja MFÕs osaluse analüüsimiseks ning lapsevanemate ja õpilaste teavitamiseks FÕ-MFÕ lõimingu võimalustest 			

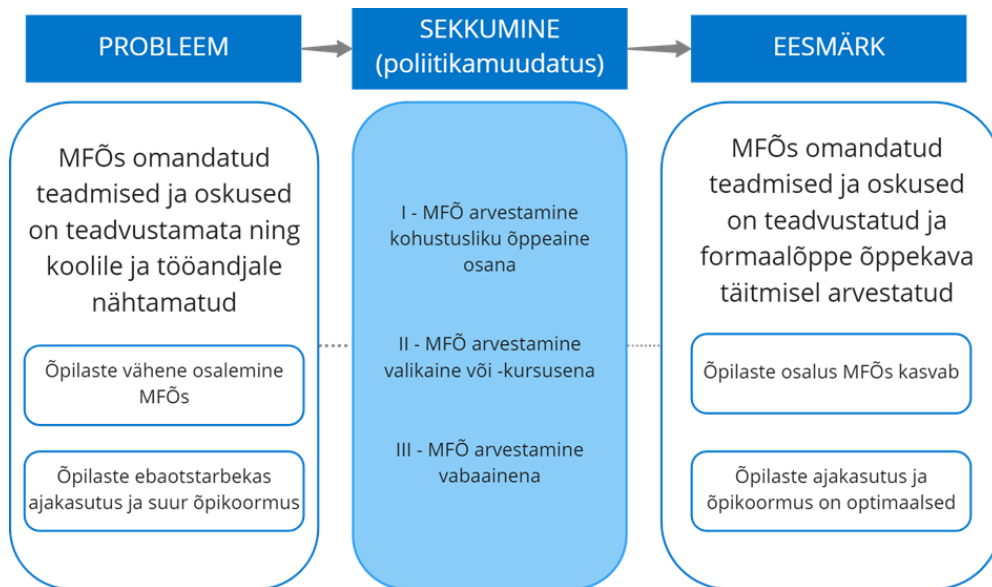
⁴⁵ Murasov et al., (2022). Mitteformaal- ja formaalõppe lõimimise praktikad Eestis. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega. <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>

⁴⁶ Schultz, A., Viks-Binsol, P. ja Kõks, K-L. (2023). Lõimimise piloteerimise tulemused ja koosloome töögrupp koostatud juhised lõimiseks vajalike poliitikasoovituste elluviimiseks. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega

⁴⁷ Schultz, A., Viks-Binsol, P. ja Kõks, K-L. (2023). Lõimimise piloteerimise tulemused ja koosloome töögrupp koostatud juhised lõimiseks vajalike poliitikasoovituste elluviimiseks. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega

3 Poliitikamuudatuse rakendamiseks vajalikud ressursid

Poliitikamuudatuse eelhindamises⁴⁸ ning MFÕ ja FÕ lõimimise erinevateks lahendusteks vajalike ressursside analüüsis⁴⁹ käsitleti esialgu kolme MFÕ ja FÕ lõimimise viisi (Joonis 1) eraldi lahendustena ning võrreldi nende rakendamiseks vajalikke ressursse. Eelhindamise tulemusena aga selgus, et oluline on võimaldada õpilastel MFÕs omandatud arvestada koolis nii vabaainena, valikaine või -kursusena kui ka kohustusliku õppeaine/ainekursuse või selle osana ning vastavate süsteemide rakendumist eri tasanditel toetada.

Joonis 1. Mitteformaalõppe ja formaalõppe lõimimise poliitikamuudatuse lihtsustatud sekkumisloogika

Seepärast käsitleme kolme eri lahenduse rakendamise süsteemset toetamist ühise poliitikamuudatusena ning allolevates tabelites (tabelid 1 ja 2) on esitatud näidismitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2023-07/REFORMSC2021066%20-%20D4%20Report_finalEE.pdf

Lisatud on ka teiste osapoolte – koolide, kohalike omavalitsuste ning mitteformaalõppe pakkujate eeldatavad kulud.

⁴⁸ Murasov et al. (2022). Poliitikavalikute mõju eelhindamine. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega. https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2023-07/REFORMSC2021066%20-%20D4%20Report_finalEE.pdf

⁴⁹ Souto-Otero, M. (2022). Thematic input paper: Piloting and resources. Supporting young people to succeed – building capacities to better integrate non-formal and formal learning (REFORM/SC2021/066) [avaldamata töödokument].

Tabel 1. MFÕ ja FÕ lõimimise poliitikamuudatuse rakendamise kulud. Allikas:
autorid Souto-Otero, M. (2022) ja Murasov et al. (2022) põhjal.

Kulu tüüp	Kulu riigile
Personalikulud	Riiklik poliitikamuutuse koordineerimine: 1.0 koormusega töötaja (tõenäoliselt HTMis) poliitikamuudatuse rakendamisega seotud tegevuste koordineerimiseks ning koolide, MFÕ pakkujate ja KOVide toetamiseks lõimimisel.
Koolitus- ja juhendmaterjalide loomisega seotud kulud	Üleriigilised koolitused lõimingu koordinaatoritele koolides ja KOVides. Juhendite koostamine ja heade praktikate koondamise jätkamine koostöös mitteformaalõppe pakkujate ja koolidega, nende levitamine koolides ja MFÕ pakkujate seas.
Halduskulud	FÕ ja MFÕ tegevuste läbiviimisega seotud halduskulud katavad läbiviijad (FÕ ja MFÕ).
Digiregistriga seotud halduskulud	Pidev halduskulu tekib ka MFÕ ja FÕ digiregistri käigushoidmisest, kulu suurus sõltub integreerituse võimalustest juba olemasolevate (EHISE) arendustega.
Tasustamata töö	Kõigi osapoolte kohanemine poliitikamuudatusega.
Teadlikkuse suurendamine, infopäevad	Kulud veebiseminaride, infomaterjalide ja infopäevade kujundamiseks, levitamiseks ja läbiviimiseks MFÕ pakkujatele ja koolitõtjatele.
Seire ja hindamine	Kogu poliitikamuudatuse eelarvest umbes 5%

Tabel 2. MFÕ ja FÕ lõimimise poliitikamuudatuse rakendamise kulud – muud osapooled. Allikas: autorid Souto-Otero, M. (2022) ja Murasov et al. (2022) põhjal.

Muude osapoolte kulud

KOV

- **Mitme kooli peale ühine lõimingu koordinaator koormusega 0.75-1.0**
- **MFÕ osalustasude toetusmeetmed**
- KOVi alal transpordisüsteemi ülevaatamine ja korraldamine selliselt, et võimaldada õpilastel MFÕs osaleda ka koolipäeva keskel

Üldhariduskoolid ja kutseõppeasutused

- **Lõimingu koordinaator koolis eeldatavasti 0.2-1.0 koormusega**
- MFÕs omandatu arvestamise põhimõtete ja protseduuri väljatöötamine ja kooli õppekavasse sisse viimine; vajadusel valikõppeainete või -kursuste mahu suurendamine kooli õppekavas. Kulu on ühekordne, kuid arvestama peab, et uute süsteemide sisse seadmine ning testimine ja vajadusel täiustamine võib võtta aega.
- **Koolipäeva korraldamine õppuritele, kes ainetunnis ei osale (nt vastavate lõõgastumiseks või iseseisvaks tööks sobivate ruumide eraldamine ja sisustamine, kui need puuduvad).**
- Õpetajatel lisakoormus: mitteformaalõppe ainekavale vastavuse hindamine (sh millise osa ainekava läbimisest katab mitteformaalõpe) ja vajadusel õpilase enesehindamise arvestamine koostöös lõimingu koordinaatoriga. Lisakoormus pigem vähene, sest õpilaste MFÕs osalus ei kasva üleöö, kõik õpilased ei pruugi MFÕ arvestamisest esialgu huvitatud olla ning ajapikku käivitub MFÕ-FÕ ühine digiregister, mis arvestamist oluliselt lihtsustab.

MFÕ pakkujad

- **Mitteformaalõppe õpiväljundite kirjeldamine (ühekordne kulu). Poliitikavalikute rakendamine võib motiveerida ka uute õppekavade loomist ja õppekavade suuremat koordineerimist formaalõppe pakkujatega, et pakkuda koolidele sobivaid valikõppeaineid või -kursusi (ühekordne kulu). Pikas plaanis toob see MFÕ pakkujatele lisatulu ning võimaldab töötajate koormusi suurendada.**

Muude osapoolte kulud

- Poliitikavalikute edukas rakendamine eeldab, et mitteformaalõppe pakkujad avaldavad pakutavad õppeained või kursused selleks loodud üleriigilises digiregistris. Seotud tööjõukulu on madalad ja ei pruugi kehtida kõigi mitteformaalõppe pakkujate puhul.
- Laialdasem enesehindamise rakendamine võib eeldada mitteformaalõppe pakkujate poolset tuge õpilastele enesehindamise läbiviimiseks.
- MFÕ ja FÕ lõiminguga seoses on vaja võimaldada huvihariduse õpetajatele ja noorsootöötajatele koolitustel osalemist, mis võib tekitada lisakulusid (asendustöötajad).